

Notariat.

Czynności notarialne.

Tom 1. Części I-VIII

Praxis

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Część I. Notariusz i kancelaria notarialna

§ 1. Zagadnienia ogólne

Spis treści

	Nb
I. Status prawny notariusza	1-29
1. Wprowadzenie	1
2. Uwagi ogólne	2-3
a) Rys historyczny	2
b) Złożoność statusu prawnego notariusza	3
3. Notariusz jako osoba zaufania publicznego	4-7
a) Uwagi ogólne	4
b) Zawód zaufania publicznego	5
c) Zaufanie publiczne	6
d) Kwalifikacja notariusza jako osoby zaufania publicznego	7
4. Notariusz jako funkcjonariusz publiczny	8-13
a) Uwagi ogólne	8
b) Kwalifikacja notariusza jako funkcjonariusza publicznego w rozumieniu KK	9
c) Kwalifikacja notariusza jako funkcjonariusza publicznego w rozumieniu PrNot ...	10
d) Odpowiedzialność karna notariusza jako funkcjonariusza publicznego	11
e) Ochrona prawna notariusza jako funkcjonariusza publicznego	12
f) Ochrona prawna notariusza jako osoby zaufania publicznego	13
5. Notariusz jako osoba wykonująca wolny zawód	14-16
a) Uwagi ogólne	14
b) Wolny zawód	15
c) Kwalifikacja notariusza jako osoby wykonującej wolny zawód	16
6. Notariusz jako przedsiębiorca	17-28
a) Uwagi ogólne	17
b) Przedsiębiorca	18
c) Kwalifikacja notariusza jako przedsiębiorcy	19-28
ca) Orzecznictwo – wprowadzenie	19
cb) Orzecznictwo TK	20
cc) Orzecznictwo sądów administracyjnych	21
cd) Orzecznictwo SN	22-27
cda) Uwagi ogólne	22
cdb) Możliwość udziału w przetargu	23
cdc) Relacja pomiędzy notariuszem a klientami	24
cdd) Uznanie notariusza za przedsiębiorcę	25
cde) Zdolność upadłościowa notariusza	26
cdf) Orzecznictwo TSUE	27
ce) Doktryna	28
7. Wnioski	29
II. Konstytucyjne umocowanie notariatu. Teoria czy rzeczywistość? Rozważania konstytucjonalisty	30-34
1. Wprowadzenie	30
2. Zasada demokratycznego państwa prawnego na gruncie Konstytucji RP	31
3. Zawód zaufania publicznego w świetle art. 17 Konstytucji RP oraz konstytucyjnej zasady społeczeństwa obywatelskiego	32
4. Status prawno-ustrojowy notariatu	33
5. Uwagi końcowe i konkluzje	34
III. Pozycja notariusza w systemie organów ochrony prawnej z notarialną jurysdykcją prewencyjną	35-53
1. Wprowadzenie	35
2. Uwagi ogólne	36-37
a) Ochrona prawna	36
b) Organy ochrony prawnej	37

3. Notariusz jako organ ochrony prawnej	38–39
a) Uwagi ogólne	38
b) Rys historyczny	39
4. Notariusz w systemie organów ochrony prawnej	40–43
a) Uwagi ogólne	40
b) Notariusz a adwokat	41
c) Notariusz a sędzia	42
d) Notariusz a inne zawody zaufania publicznego	43
5. Notariusz jako organ jurysdykcji prewencyjnej	44–52
a) Uwagi ogólne	44
b) Funkcja prewencyjna notariatu	45
c) Jurysdykcja prewencyjna	46
d) Przymus notarialny	47–49
da) Pojęcie przymusu notarialnego	47
db) Funkcje przymusu notarialnego	48
dc) Koszty przymusu notarialnego	49
e) Gwarancje należytego sprawowania jurysdykcji prewencyjnej przez notariusza	50
f) Notariusz jako organ współdziałający z wymiarem sprawiedliwości	51
g) Notariusz jako organ współdziałający z innymi podmiotami publicznoprawnymi ..	52
6. Wnioski	53
IV. Zasięg jurysdykcji polskich notariuszy	54–72
1. Uwagi ogólne o jurysdykcji krajowej	54
2. Jurysdykcja notarialna	55–57
a) Uwagi ogólne	55
b) Jurysdykcja prewencyjna	56
c) Wyznaczenie zasięgu jurysdykcji polskich notariuszy	57
3. Terytorialny zakres kompetencji polskich notariuszy	58–59
a) Zasada terytorializmu	58
b) Właściwość notariuszy	59
4. Przedmiotowy zakres kompetencji polskich notariuszy	60–63
a) Uwagi ogólne	60
b) Kompetencja polskich notariuszy do dokonywania czynności notarialnych z elementem obcym	61
c) Procedura dokonywania czynności notarialnych przez polskich notariuszy	62
d) Prawo materialne stosowane przez polskich notariuszy	63
5. Czynności dokumentowane przez notariuszy obcych państw	64
6. Zasięg jurysdykcji polskich notariuszy w sprawach spadkowych	65–71
a) Uwagi ogólne	65
b) Jurysdykcja polskich notariuszy w sprawach dotyczących sporządzenia apd	66
c) Obowiązek badania jurysdykcji krajowej	67
d) Źródła jurysdykcji polskich notariuszy	68
e) Jurysdykcja w sprawach dotyczących spadków otwartych przed 17.8.2015 r.	69
f) Jurysdykcja w sprawach dotyczących spadków otwartych w dniu bądź po dniu 17.8.2015 r.	70
g) Jurysdykcja polskich notariuszy w sprawach dotyczących wydania eps	71
7. Wnioski	72
V. Odpowiedzialność notariusza (dyscyplinarna, karna, cywilna)	73–139
1. Wstęp	73
2. Notariusz w polskim systemie prawa	74–87
a) Pozycja ustrojowa notariusza	74–83
aa) Notariat łańciński	74
ab) Wątpliwości natury terminologicznej	75
ac) Definicja z art. 2 § 1 PrNot	76
ad) Trudności z doprecyzowaniem	77
ae) Notariusz przedsiębiorcą	78
af) Publiczny charakter działalności notariusza	79
ag) Sposób wyznaczenia pozycji ustrojowej notariusza	80
ah) Standardy wykonywania zawodu	81
ai) Powinności notariusza związane ze statusem	82
aj) Obowiązki notariusza	83
b) Notariusz jako funkcjonariusz publiczny	84–87
ba) Definicja z KK	84

bb) Wątpliwości w doktrynie	85
bc) Notariusz jako funkcjonariusz publiczny w ujęciu ogólnosystemowym	86
bd) Status zastępcy notarialnego	87
3. Obowiązki notariusza	88–89
a) Zakres obowiązków	88
b) Wyznaczenie granic odpowiedzialności	89
4. Odpowiedzialność dyscyplinarna	90–106
a) Uwagi ogólne	90–98
aa) Konstytucyjne podstawy obecnego modelu odpowiedzialności dyscyplinarnej	90
ab) Charakter postępowania dyscyplinarnego	91
ac) Funkcje odpowiedzialności dyscyplinarnej	92
ad) Katalog przewinień dyscyplinarnych	93
ae) Szkodliwość korporacyjna czynu	94
af) Zakres odpowiedzialności	95
ag) Oczywista i rażąca obraza przepisów prawnych	96
ah) Uchybienie powadze i godności zawodu	97
ai) Niewywiązywanie się przez notariuszy z obowiązków wynikających z ustaw określonych w tym przepisie <i>in fine</i>	98
b) Omówienie przewinień dyscyplinarnych	99–106
ba) Uwagi ogólne	99
bb) Naruszenie art. 3 PrNot	100
bc) Naruszenie tajemnicy notarialnej	101
bd) Naruszenie art. 19 § 2 PrNot	102
be) Niepłacenie składek samorządowych	103
bf) Nieodprowadzanie pobranego podatku	104
bg) Inne orzeczenia mające wpływ na odpowiedzialność dyscyplinarną	105
bh) Stanowisko doktryny	106
5. Odpowiedzialność karna	107–130
a) Podstawy odpowiedzialności karnej	107
b) Przepięstwo przekroczenia uprawnień lub niedopełnienia obowiązków	108–119
ba) Blankietowy charakter tego przepięstwa	108
bb) Typ podstawowy przepięstwa	109
bc) Znamię przekroczenia przez funkcjonariusza swoich uprawnień lub niedopełnienia obowiązków	110
bd) Znamię działania na szkodę	111
be) Błędna wykładnia prawa	112
bf) Zamiar popełnienia przepięstwa przez notariusza przy dokonaniu czynności notarialnej	113
bg) Typ kwalifikowany przepięstwa	114
bh) Przepięstwo o charakterze kierunkowym	115
bi) Strona podmiotowa przepięstwa	116
bj) Działanie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej	117
bk) Typ uprzywilejowany	118
bl) Pojęcie istotnej szkody	119
c) Przepięstwo poświadczania nieprawdy	120–122
ca) Znamiona	120
cb) Czynność sprawcza	121
cc) Poglądy doktryny	122
d) Wybrane zagadnienia związane z procedurą karną	123–130
da) Stosowanie środków zapobiegawczych	123
db) Przesłanki ogólne zastosowania środków zapobiegawczych	124
dc) Przesłanki szczególne zastosowania środków zapobiegawczych	125
dd) Funkcje środków zapobiegawczych	126
de) Zawieszenie notariusza w czynnościach zawodowych	127
df) Sytuacja wyznaczonego zastępcy	128
dg) Skutki prawne zawieszenia	129
dh) Konsekwencje zastosowania środka karnego w postaci zakazu wykonywania zawodu notariusza	130
6. Odpowiedzialność cywilna	131–139
a) Zakres odpowiedzialności w PrNot	131
b) Charakter odpowiedzialności	132
c) Przesłanki odpowiedzialności	133
d) Wina	134

e) Staranność zawodowa notariusza	135
f) Ocena odpowiedzialności notariusza w związku z naruszeniem art. 81 PrNot	136
g) Wzorzec staranności zawodowej notariusza	137
h) Przedawnienie roszczeń	138
i) Odpowiedzialność odszkodowawcza notariusza jako płatnika	139

Literatura: P. Antkowiak, Polskie i europejskie standardy wykonywania wolnych zawodów, Przegląd Politologiczny 2013, Nr 1; B. Banaszak, Porównawcze prawo konstytucyjne współczesnych państw demokratycznych, Warszawa 2012; A. Barczak-Oplustil, w: A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, t. 2, Komentarz do art. 117–277, Warszawa 2013; W. Berutowicz, J. Mokry, Organizacja ochrony prawnej w PRL, Warszawa 1987; A. Bień-Kacala, M. Rączka, Glosa do wyr. TK z 9.11.2010 r., SK 10/08, Przegląd Sejmowy 2011, Nr 4; P. Blajer, w: A. Rataj, A.J. Szereda (red.), Ustrój notariatu. Komentarz do art. 1–78d Prawa o notariacie, Warszawa 2019; W. Boć, Status notariusza po dwudziestu latach obowiązywania ustawy, Rej. 2011 (Nr specjalny listopad); *tenże*, Status prawny notariusza, Wrocław 2010; W. Boć, M. Leśniak, Notariusz jako przedsiębiorca szczególnego rodzaju, PPA 2011, Nr 84; J. Bodio, Status prawny notariusza – wybrane zagadnienia, Rej. 2011, Nr 10(246); W. Borysiak, w: K. Osajda (red.), Prawo o notariacie. Komentarz, Warszawa 2019; L. Borzemski, Zawód nie całkiem wolny, Rzeczp. PCD 2004, Nr 3; W. Broniewicz, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2006; J. Budzianowska, Odmowa dokonania czynności notarialnej, NPN 2000, Nr 1; J. Ciszewski, A. Wątróbska, Status zawodowy notariusza po deregulacji, Rej. 2014 (Nr specjalny); P. Czarnecki, Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego, Warszawa 2013; P. Daniel, Wstrzymanie wykonania aktu lub czynności w postępowaniu sądowniczym, Warszawa 2013; P. Daniluk, w: R.A. Stefański (red.), Kodeks karny. Komentarz, Legalis 2019; K. Dąbrowski, Zawody zaufania publicznego na gruncie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Warszawa 2022; A. Domańska, w: A. Rataj, A.J. Szereda (red.), Ustrój notariatu. Komentarz do art. 1–78d Prawa o notariacie, Warszawa 2019; E. Drozd, Czynności notarialne z elementem zagranicznym w obrocie nieruchomościami (wybrane zagadnienia), w: R. Szytk (red.), II Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Referaty i opracowania, Poznań–Kłuczborck 1999; *tenże*, Odpowiedzialność notariusza w przypadku nieważnej (bezkutecznej) czynności prawnej, w: R. Szytk (red.), III Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Referaty i Opracowania. Nowoczesny notariat w bezpiecznym państwie, Warszawa–Kłuczborck 2006; D. Dudek, Konstytucja a odpowiedzialność, w: E. Gdulewicz, H. Zięba-Zalucka (red.), Dziesięć lat Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Rzeszów 2007; T. Ereciński, Kilka uwag o pozycji ustrojowej notariusza, jego odpowiedzialności cywilnej oraz sądownictwie dyscyplinarnym, Rej. 2006, Nr 5; *tenże*, w: T. Ereciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. V, Warszawa 2009; M. Florczak, Odpowiedzialność cywilna notariusza, Rej. 1995, Nr 4; L. Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 1998; J. Giezek, Odpowiedzialność karna notariusza w świetle art. 231 kodeksu karnego, Rej. 2006, Nr 3; E. Gniewek, w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2016; R. Góral, Kodeks karny. Praktyczny komentarz, Warszawa 2007; J. Górecki, Forma umów obligacyjnych i rzeczowych w prawie prywatnym międzynarodowym, Katowice 2007; O. Górniok, w: A. Wąsek (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, t. II, Warszawa 2004; K. Grajewska-Bartosz, Ewolucja statusu notariusza. Aspekty teoretyczno-prawne i praktyczne, Warszawa 2024; R. Greszta, Staranność zawodowa a podstawy odpowiedzialności prawnej notariusza, Rej. 2009, Nr 9; A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2021; M. Grzybowski, Zasada demokratycznego państwa prawa, w: M. Grzybowski (red.), Prawo konstytucyjne, Białystok 2009; J. Hausner, D. Długosz, Tezy w sprawie zawodów zaufania publicznego, w: S. Legat, M. Lipińska (red.), Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu, Warszawa 2002; A. Herzog, w: R.A. Stefański (red.), Kodeks karny. Komentarz, Legalis 2018; H. Izdebski, Sprawowanie pieczy nad należytnym wykonywaniem zawodu przez samorządy zawodowe, w: S. Legat, M. Lipińska (red.), Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu, Warszawa 2002; M. Jabłoński, Społeczeństwo obywatelskie a konstytucyjne prawo dostępu do informacji publicznej, w: E. Gdulewicz, H. Zięba-Zalucka (red.), Dziesięć lat Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Rzeszów 2007; J. Jacyszyn, Notariusz jako wolny zawód, GP 1997, Nr 27; *tenże*, Piecza i nadzór nad notariuszami, Rej. 2003, Nr 1; *tenże*, Wolność gospodarza a wolny zawód, PPA CIII, Wrocław 2015; *tenże*, Wykonywanie wolnych zawodów w Polsce, Warszawa 2004; *tenże*, Zdolność upadłościowa notariusza jako osób wykonujących wolny zawód, Rej. 1996, Nr 12(68); *tenże*, Notariusz zawodem zaufania publicznego, w: R. Szytk (red.), III Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Referaty i opracowania, Warszawa–Kłuczborck 2006; J. Jagiela, Tymczasowa ochrona prawna w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2007; L. Jamróz, Artykuł 17 ust. 1 Konstytucji w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego (uwagi w kontekście zasad dostępu do zawodu adwokata i radcy prawnego), w: S. Bożek, A. Jamróz (red.), Konstytucja. Ustrój polityczny. System organów państwowych. Prace ofiarowane profesorowi Marianowi Grzybowskiemu, Białystok 2010; W.L. Jaworski, Reforma notariatu, Kraków 1929; R. Kapkowski, Odmowa dokonania czynności przez notariusza w aspekcie proceduralnym, Rej. 2008, Nr 7–8; *tenże*, Sporządzenie

aktu poświadczenia dziedziczenia, PiP 2009, Nr 11; W.J. Katner, w: M. Pyziak-Szafnicka, P. Księżak (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Część ogólna, Warszawa 2014; I. Kleniewska, Notariat w wybranych państwach Unii Europejskiej, Warszawa 2002; Cz.P. Klak, Notariusz a przestępstwo nadużycia władzy publicznej (art. 231 k.k.). Zagadnienia materialnoprawne i procesowe, Rej. 2011, Nr 2; P. Klusek, Państwo a samorządy zawodów zaufania publicznego, AUWr PPIA 2015, Nr 103(3695); M.K. Kolasinski, Odpowiedzialność cywilna notariusza, Toruń 2005; W. Kozielowicz, Przesłanki odpowiedzialności karnej i dyscyplinarnej notariusza za dokonaną w postępowaniu notarialnym wadliwą wykładnię (interpretację) przepisów ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. prawo o notariacie, Rej. 2012, Nr 11; A. Krasnowolski, Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu, Opracowanie Tematyczne OT-625, listopad 2013, https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatpracowania/56/plik/ot-625_.pdf (dostęp: 5.10.2025 r.); M.Z. Król, Notariusz, czyli hybryda, Rzeczp. z 23.2.2005 r.; *taż*, w: A. Rataj, A.J. Szereda (red.), Ustrój notariatu. Komentarz do art. 1–78d Prawa o notariacie, Legalis 2019; M. Królikowski, R. Zaulocki, Prawo karne, Warszawa 2018; P. Kruszyński, Obrona w projektach KPK, w: S. Waltoś (red.), Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci Profesora Mariana Cieślaka, Kraków 1993; P. Kuczman, Adwokat jako zawód zaufania publicznego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Pal. 2012, Nr 3–4; M. Kulesza, Pojęcie zawodu zaufania publicznego, w: S. Legat, M. Lipińska (red.), Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu, Warszawa 2002; M. Kulik, Prawo o notariacie. Komentarz, t. 1, Ustrój notariatu, Warszawa 2016; *tenże*, Z zagadnień ustrojowych notariatu, Rej. 1993, Nr 9; *tenże*, Odpowiedzialność karna osoby pełniącej funkcję publiczną ze szczególnym uwzględnieniem odpowiedzialności notariusza, w: A. Oleszko (red.), Odpowiedzialność karna notariusza, Warszawa 2010; Z. Kwiatkowski, Notariusz jako funkcjonariusz publiczny w świetle nowego prawa o notariacie, PS 1993, Nr 3; B. Lewaskiewicz-Petrykowska, Uwagi o zasadach rządzących cywilną odpowiedzialnością notariusza, PS 1995, Nr 2; D. Malec, Dzieje notariatu polskiego, Kraków 2007; A. Marek, Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2010; M. Margoński, Charakter prawny europejskiego poświadczenia spadkowego. Analiza prawnoporównawcza aktu poświadczenia dziedziczenia i europejskiego poświadczenia spadkowego, Warszawa 2015; A. Mariański, Odpowiedzialność za zobowiązania podatnika, płatnika, inkasenta w prawie polskim, Warszawa 1999; A. Młynarska-Sobaczewska, Granice zawodów zaufania publicznego, Facta Simonidis 2023, Nr 2; A. Murzynowski, Areszt tymczasowy oraz inne środki zapobiegające uchylaniu się od sądu, Warszawa 1963; M. Muszalska, M. Strzelbicki, Pojęcie władzy publicznej w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości a wykonywanie zawodu zaufania publicznego przez notariusza, Rej. 2011, Nr 11; K. Muszyński, P. Skuczyński, Rozwój i kryzys konstytucji społecznej. Przypadek samorządów zawodowych, Warszawa 2020; P. Nowak, O zakresie normatywnym podmiotu przestępstwa nadużycia władzy, SP KUL 2015, Nr 1(61); M.A. Nowocień, Odpowiedzialność notariusza za oczywistą i rażącą obrazę przepisów prawnych, Lex/el. 2018; D. Olczak-Dąbrowska, w: T. Szancilo (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Tom II, Warszawa 2019; A. Oleszko, Akt notarialny jako podstawa odpowiedzialności prawnej notariusza – dyscyplinarnej, cywilnej, karnej, Warszawa 2015; *tenże*, Notariat w systemie wymiaru sprawiedliwości, Warszawa 2015; *tenże*, Podstawy dokonania czynności notarialnych poza lokalem kancelarii, Rej. 2007, Nr 4; *tenże*, Prawo o notariacie, Kraków 2006; *tenże*, Prawo o notariacie. Komentarz, cz. 1, Warszawa 2011; *tenże*, Prawo o notariacie. Komentarz, t. 1. Ustrój notariatu, Warszawa 2016; *tenże*, Przygotowanie do zawodu notariusza – problem ustrojowy czy funkcjonalny (uwagi na tle projektów nowelizacji prawa notarialnego), Rej. 2012, Nr 10; *tenże*, Sytuacja prawnoustrojowa notariusza, w: A. Oleszko (red.), Obrót cywilnoprawny w praktyce notarialnej i wieczystoksięgowej, Kraków 2003; *tenże*, Szczególna staranność przy wykonywaniu obowiązków zawodowych, w: A. Oleszko (red.), Akt notarialny jako podstawa odpowiedzialności prawnej notariusza – dyscyplinarnej, cywilnej, karnej, Warszawa 2015; *tenże*, Ustrojowa reforma notariatu, PiP 1991, Nr 8; *tenże*, Ustrój polskiego notariatu, Kraków 1999; *tenże*, Z zagadnień ustrojowych notariatu, Rej. 1993, Nr 9; *tenże*, Zastępstwo notariusza w razie zawieszenia w czynnościach zawodowych, Lex/el. 2018; A. Oleszko, R. Pastuszek, Ustrój polskiego notariatu w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, SiL 2014, t. 22; K. Osajda (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna. Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny. Prawo o notariacie (art. 79–95 i 96–99), Warszawa 2017; R. Pastuszek, Obowiązek wyjaśniająco-doradczy notariusza a wysłuchanie stron czynności notarialnej, w: R. Szytek (red.), III Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Nowoczesny notariat w bezpiecznym państwie, Warszawa–Kluczbork 2006; *tenże*, Prawo do wysłuchania w postępowaniu sądowym a obowiązek wyjaśniająco-doradczy notariusza, Rej. 2003, Nr 5; J. Pazdan, Pełnomocnictwo w prawie prywatnym międzynarodowym, Kraków 2003; M. Pazdan, Notariat a prawo prywatne międzynarodowe (uwagi ogólne), Rej. 1995, Nr 9; A. Pieniążek, Zasada demokratycznego państwa prawnego, w: B. Szmulik (red.), Prawo konstytucyjne, Warszawa 2016; J. Piórkowska-Flieger, Fałsz dokumentu w polskim prawie karnym, Warszawa 2004; *taż*, Odpowiedzialność karna notariusza w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego, w: A. Oleszko (red.), Odpowiedzialność karna notariusza, Warszawa 2010; Ł. Pohl, w: R.A. Stefański (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2018; W. Popiołek, w: K. Pietrzykowski (red.), Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz, 2013; F. Prusak, Organy ochrony prawnej, Warszawa 2002; A. Pullo, Zasady ustroju politycznego państwa, Gdańsk 2014; M. Pyziak-Szafnicka, P. Księżak (red.), Kodeks cywilny.

Komentarz, Część ogólna, Warszawa 2014; A. *Redelbach*, Konieczność i kierunki zmian ustawy Prawo o notariacie, *Rej.* 2003, Nr 3; S. *Rejman*, Glosa do uchw. SN z 12.6.1975 r., VI KZP 8/75, OSPiKA 1976, Nr 5; Z. *Resich*, Nauka o organach ochrony prawnej, Warszawa 1973; S. *Sagan*, Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2004; C.W. *Salagierski*, Pozycja notariusza w systemie organów ochrony prawnej, *Rej.* 2001, Nr 5; R. *Sarkowicz*, Wyrażanie przyczynowości w tekście prawnym (na przykładzie kodeksu karnego z 1969 r.), *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego* 1989, Nr 37; P. *Sarnecki*, Miejsce notariatu w systemie organów ochrony prawnej, referat nie publikowany, wygłoszony na sympozjum naukowym w Popowie w dniach 14–15.2.1984 r.; *tenże*, Opinia w sprawie wykładni art. 17 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, *Przegląd Sejmowy* 2001, Nr 2(9); *tenże*, Pojęcie zawodu zaufania publicznego (art. 17 ust. 1 Konstytucji) na przykładzie adwokatury, w: L. *Garlicki* (red.), *Konstytucja-Wyборы-Parlament. Studia ofiarowane Zdzisławowi Jaroszewi, Warszawa 2000*; M. *Setkowicz*, Notariusz jako organ ochrony prawnej w świetle prawa polskiego i prawa Unii Europejskiej, *PPA* 2016, Nr 107; J. *Skorupka*, (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 258, Legalis 2020*; P. *Skuczynski*, Granice odpowiedzialności dyscyplinarnej, w: P. *Skuczynski*, P. *Zawadzki* (red.), *Odpowiedzialność dyscyplinarna. Podstawy, procedura i orzecznictwo w sprawach studentów Uniwersytetu Warszawskiego 2000–2005*, Warszawa 2008; J. *Smarż*, Definiowanie pojęcia „zawód zaufania publicznego”, *SP* 2012, z. 3(191); J. *Sobczak*, K. *Kakareko*, Zawód dziennikarza w obliczu zmian, *Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II* 2020, z. 60(1); T. *Sroka*, Realizacja zasady określoności czynu zabronionego z art. 42 ust. 1 konstytucji na gruncie odpowiedzialności dyscyplinarnej, *Forum Prawnicze* 2013; R.A. *Stefański*, Glosa do post. SN z 8.12.2004 r., IV KK 126/04, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 2005, Nr 2; *tenże* (red.), *Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2020*; *tenże*, Środki zapobiegawcze w nowym Kodeksie postępowania karnego, Warszawa 1998; A.J. *Szereda*, Czynności notarialne, *Komentarz do art. 79–112 Prawa o notariacie, Warszawa 2018*; *tenże*, *Jurysdykcja notarialna, ĘBN* 2011, Nr 9; A. *Szmyt* (red.), *Trzecia władza. Sądy i Trybunały, Gdańsk* 2008; R. *Szytk*, Funkcja publiczna notariatu, *Rej.* 1994, Nr 12; *tenże*, Notariusz jako funkcjonariusz publiczny, *Rej.* 2006, Nr 11; *tenże*, Zabezpieczenie praw i słusnych interesów stron oraz innych osób czynności notarialnej, *Rej.* 2001, Nr 5; *tenże*, Zadania notariatu w zapewnieniu ochrony praw majątkowych w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, *Rej.* 1997, Nr 5; W. *Szwajdler*, Znaczenie wyr. NSA w Warszawie z 25.4.1995 r., II SA 31/95, OSA 1996, Nr 2, poz. 83 dla samorządu notarialnego, *Rej.* 1996, Nr 9; M. *Szydło*, w: M. *Safjan*, L. *Bosek* (red.), *Konstytucja RP, t. 1: Komentarz art. 1–86, Warszawa 2016*; I. *Szymczak*, Funkcje ustrojowe oraz zadania zarządcy samorządu notarialnego (rozważania prawnoporównawcze), *Rej.* 1997, Nr 10(78); M. *Tabernacka*, Pojęcie zawodu zaufania publicznego, *AUWr PPIA* 2004, Nr 62; Z. *Truszkiewicz*, Tzw. przymus notarialny – podstawowy element instytucji notariatu, w: R. *Szytk* (red.), *III Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Referaty i opracowania. „Nowoczesny notariat w bezpiecznym państwie”, Warszawa-Kluczbork 2006*; B. *Tymecki*, Notariat i czynności notarialne, *Białystok* 1988; M. *Walasiak*, Pozycja prawna polskiego notariusza w sprawach międzynarodowych z zakresu prawa spadkowego, w: M. *Krzymski*, M. *Margoński* (red.), *Znad granicy ponad granicami. Księga jubileuszowa Profesora Dietera Martiny, Warszawa 2014*; M. *Waligórski*, *Proces cywilny. Funkcja i struktura, Warszawa 1947*; K. *Weitz*, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2005*; A. *Wilkowska-Plóciennik*, Działanie na szkodę interesu publicznego jako znamię przestępstwa z art. 231 k.k. popełnionego przez funkcjonariusza publicznego wykonującego zawód prawniczy, *SI* 2022, Nr 93; *taż*, *Struktura przestępstwa z art. 231 § 1 KK w kontekście zasady określoności czynu zabronionego*, w: M. *Błaszczak*, A. *Zientara* (red.), *Interdyscyplinarność – w nauce najciekawsze rzeczy dzieją się na styku różnych dziedzin: księga jubileuszowa Profesor Małgorzaty Król-Bogomilskiej, Warszawa 2021*; P. *Winczorek*, *Dyskusje konstytucyjne, Warszawa 1996*; J. *Wiśniewska*, *Odpowiedzialność prawna notariusza – jako funkcjonariusza publicznego oraz osoby zaufania publicznego*, w: M. *Giżyńska*, D. *Ossowska-Salamonowicz*, F. *Freitag*, M. *Malessa*, K. *Pawikowski* (red.), *Odpowiedzialność prawna funkcjonariuszy publicznych. Wybrane zagadnienia, Olsztyn 2017*; S. *Włodyka*, *Ustrój organów ochrony prawnej, Warszawa 1968*; K. *Wojtczak*, *Co to jest wolny zawód?*, *Zeszyty Naukowe WSZiB* 1997, Nr 1(2); W.J. *Wołpiuk*, *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu, Warszawa 2002*; A. *Zoll* (red.), *Kodeks karny. Część ogólna Komentarz, Kraków 2004*.

I. Status prawny notariusza

1. **1. Wprowadzenie.** Status prawny polskiego notariusza jest materią złożoną, opisywaną równie skomplikowanymi pojęciami, takimi jak „tajemnicza triada”¹, „trójkształtny fenomen

¹ Zdanie odrębne Sędziogo TK B. *Zdzienickiego* do uzasadnienia wyr. TK z 10.12.2003 r., K 49/01, OTK-A 2003, Nr 9, poz. 101.

polskiego systemu prawnego², czy „hybryda”³. Zawód notariusza łączy w sobie elementy sfer publicznoprawnej i prywatnoprawnej, co sprawia, że jego kwalifikacja ustrojowa nie jest jednoznaczna. Aktualny status notariusza, będącego osobą zaufania publicznego korzystającą z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym, obejmuje cechy charakterystyczne zarówno dla funkcjonariusza publicznego, wolnego zawodu, jak i przedsiębiorcy. Status ten nie został dotychczas jednoznacznie określony w obowiązujących przepisach prawa, a próby jego zdefiniowania przedstawione w licznych opracowaniach nie ukształtowały jednolitego poglądu w tym przedmiocie, zaś umocniły przekonanie o wysokim poziomie skomplikowania zagadnienia.

2. Uwagi ogólne

a) **Rys historyczny.** Status prawny notariusza, poczynawszy od unifikacji prawa notarialnego PrNot33, aż do dnia wejścia w życie obecnie obowiązującej PrNot, wielokrotnie nowelizowanej, ewoluował i jego aktualny kształt jest wynikiem przemian ustrojowych, politycznych i ekonomicznych.

W czasie obowiązywania PrNot33 notariusz miał status funkcjonariusza publicznego, powołanego do sporządzania aktów i dokumentów, którym strony obowiązane były lub pragnęły nadać znamię wiary publicznej, oraz do spełniania innych czynności, zleconych mu przez prawo (art. 1)⁴. Zastosowana przez ustawodawcę terminologia nie wyeliminowała jednak kontrowersji dotyczących kwalifikacji ustrojowej notariusza jako urzędnika publicznego albo przedstawiciela wolnego zawodu. Dostrzegając ten dysonans, orzecznictwo międzywojenne podkreślało konieczność stworzenia oddzielnego statusu dla notariusza⁵.

Zmiana stanu prawnego nastąpiła wraz z wejściem w życie PrNot51. Kompetencje do sporządzania aktów, którym strony musiały bądź chciały nadać formę notarialną, do uwierzytelniania i poświadczania dokumentów oraz dokonywania innych czynności zleconych przez prawo zostały przyznane państwowym biurom notarialnym (art. 1). Notariusze wraz z pozostałymi pracownikami notarialnymi wchodziłi w skład państwowych biur notarialnych (art. 3), a dokonywane przez nich czynności uznawane były na zewnątrz za czynności państwowego biura notarialnego, jako szczególnego organu państwowego⁶. Notariusze stali się więc urzędnikami państwowymi.

Wraz z wejściem w życie PrNot89, ocenianego jako etap przejściowy w kierunku prywatyzacji notariatu, nastąpiła istotna modyfikacja statusu prawnego notariusza⁷. Dokonywanie czynności notarialnych powierzono notariuszom działającym w państwowych biurach notarialnych oraz notariuszom prowadzącym indywidualne kancelarie notarialne (art. 1). Obie kategorie notariuszy przy dokonywaniu czynności notarialnych otrzymały status osoby zaufania publicznego. Jednakże notariusze zatrudnieni w państwowych biurach notarialnych pozostawali nadal pracownikami urzędów państwowych⁸.

Prywatyzacja notariatu nastąpiła wraz z wejściem w życie aktualnie obowiązującej PrNot, w której ustawodawca wskazał, że notariusz w zakresie swoich uprawnień działa jako osoba zaufania publicznego korzystająca z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym (art. 2). Obecna koncepcja oceniana jest jako kontynuacja założeń przyjętych w PrNot89 przy jednoczesnym nawiązaniu do regulacji przedwojennych⁹.

b) **Złożoność statusu prawnego notariusza.** Brak kompleksowej definicji statusu prawnego notariusza w PrNot sprawia, że status ten określa swoista mozaika pojęć, niejednokrotnie na pozór sprzecznych, funkcjonujących w różnych aktach prawnych, takich jak osoba zaufania publicznego korzystająca z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym (art. 2 § 1 PrNot), funkcjonariusz publiczny (art. 115 § 13 pkt 3 KK), przedstawiciel wolnego zawodu (art. 88 w zw. z art. 87 KSH) oraz przedsiębiorca (art. 43¹ KC). Przy ocenie statusu prawnego notariusza

² Tamże.

³ M.Z. Król, Notariusz, czyli hybryda.

⁴ A. Oleszko, Notariat w systemie wymiaru sprawiedliwości, s. 23–25.

⁵ P. Blajer, w: A. Rataj, A.J. Szereda (red.), Ustrój notariatu, 2019.

⁶ W. Berutowicz, J. Mokry, Organizacja ochrony prawnej, s. 302.

⁷ D. Malec, Dzieje notariatu polskiego, s. 251.

⁸ P. Blajer, w: A. Rataj, A.J. Szereda (red.), Ustrój notariatu, 2019.

⁹ Tamże.

należy jednak mieć na uwadze przede wszystkim względy funkcjonalne i *ratio* istnienia tego zawodu, którego nadrzędnym celem jest zapewnienie bezpieczeństwa obrotu prawnego. Pochodną pełnionej przez notariusza funkcji w państwie powinna być spójna, osadzona w potrzebach państwa i społeczeństwa, regulacja statusu prawnego notariusza.

Institucja polskiego notariatu została uregulowana na wzór notariatu łacińskiego. W tym systemie notariusz jest osobą posiadającą stosowne wykształcenie prawnicze, upoważnioną przez władzę publiczną do dokonywania czynności notarialnych. Obowiązkiem notariusza jest kontrola zgodności z prawem dokonywanych czynności. Notariusz zobowiązany jest względem stron do zachowania bezstronności oraz do udzielenia im stosownych informacji o dokonywanych czynnościach oraz ich konsekwencjach prawnych. Notariusz prowadzi własną kancelarię notarialną, nie jest usytuowany w żadnej hierarchii służbowej i podlega tylko nadzorowi Ministra Sprawiedliwości lub działających w jego imieniu prezesów sądów apelacyjnych i okręgowych, albo specjalnie wyznaczonych osób. Przepisy PrNot szczegółowo normują nie tylko nadzór nad notariatem, ale również organizację i funkcjonowanie kancelarii notarialnych, a także problematykę samorządu notarialnego. Notariusz nie pobiera wynagrodzenia z budżetu państwa, a utrzymuje się z taksy za dokonywane czynności notarialne, której wysokość jest normatywnie ustalona.

Podstawą ustrojową notariatu jest realizacja funkcji prewencyjnej polegającej na zapewnieniu bezpieczeństwa obrotu prawnego. Jednocześnie funkcja notariusza jako strażnika praworządności w państwie sprawia, że nie jest on ani organem rozstrzygającym, gdyż nie rozstrzyga sporu o prawo, ani nie sprawuje wymiaru sprawiedliwości. Nie jest on też typowym organem pomocy prawnej, w odróżnieniu od innych podmiotów świadczących usługi prawnicze – adwokatów, radców prawnych czy doradców podatkowych, korzystających również z przymiotu zawodu zaufania publicznego, gdyż nie reprezentuje żadnej ze stron, lecz równoważy ich interesy i zapewnia zgodność dokonywanych czynności z prawem. Notariusz jest organem ochrony prawnej pełniącym funkcję publiczną poza strukturą organów państwa w ramach decentralizacji zadań demokratycznego państwa prawnego.

Z praktyki orzeczniczej

Złożoność statusu prawnego notariusza dostrzega również judykatura, która uznaje go z jednej strony za organ pomocniczy wobec wymiaru sprawiedliwości, aktywnego uczestnika szeroko pojętego wymiaru sprawiedliwości, organ obsługi prawnej, organ ochrony prawnej, podmiot sprawujący jurysdykcję prewencyjną, organ *quasisądowy*, strażnika praworządności, a z drugiej strony, przedsiębiorcę zorientowanego na zysk, działającego na własny rachunek i ponoszącego osobistą odpowiedzialność cywilną (uchw. SN z 18.12.2013 r.¹⁰).

Wskazany rozdźwięk pomiędzy realizacją funkcji publicznych przez notariusza a jego przedsiębiorczością staje się coraz mocniejszy. Następuje oczekiwane poszerzenie kompetencyjności zawodowej notariuszy w kierunku realizacji dominujących funkcji publicznoprawnych i poprzez nowe rodzaje czynności notarialnych, notariusze realizują coraz więcej kompetencji z zakresu sądownictwa niespornego. Jednocześnie równoległe poszerzana jest przedsiębiorczość funkcjonowania kancelarii¹¹.

Na rozbieżności w precyzyjnym określeniu statusu notariusza wpływa to, że notariusz w ramach wykonywania obowiązków zawodowych działa, z jednej strony, w sferze prawa prywatnego, zaś z drugiej – jest podmiotem prawa publicznego. Notariusz jest więc podmiotem wykonującym zadania publiczne, nie będąc urzędnikiem państwowym¹².

Przykład

Przykładem działań notariusza jako podmiotu prawa prywatnego jest to, że:
1) prowadzi własną kancelarię;

¹⁰ III CZP 82/13, OSNC 2014, Nr 10, poz. 101.

¹¹ A. Oleszko, Prawo o notariacie, t. 1, 2016, s. 35–36.

¹² A. Oleszko, Z zagadnień ustrojowych notariatu, s. 14–15.

- 2) pobiera wynagrodzenie;
- 3) ponosi odpowiedzialność za dokonane czynności notarialne.
Przykładem działań notariusza jako podmiotu prawa publicznego jest to, że:
 - 1) jest wystawcą dokumentów urzędowych;
 - 2) pełni funkcję płatnika danin publicznoprawnych;
 - 3) podlega nadzorowi Ministra Sprawiedliwości nad działalnością notariuszy i ich samorządem;
 - 4) podlega kontroli sądu w zakresie dokonywanych czynności notarialnych;
 - 5) podlega działalności samorządu notarialnego.

Z powyższych względów w doktrynie podejmowane są próby ujęcia zawodu notariusza w ramy przedstawiciela wolnego zawodu prawniczego, funkcjonariusza publicznego działającego w specjalnych formach organizacyjnych albo specjalnej „osoby zaufania publicznego”. Powszechnie znane są rozbieżności w precyzyjnym określeniu statusu notariusza, począwszy od uznawania go na gruncie prawa notarialnego za funkcjonariusza publicznego jako wystawcę dokumentów urzędowych, aż do kwalifikacji notariusza jako przedsiębiorcy (*quasiprzedsiębiorcy*) świadczącego usługi notarialne¹³. Trudności w jednoznacznej kwalifikacji prawno-ustrojowej statusu notariusza sprawiły, że zawód ten określa się mianem hybrydy¹⁴.

3. Notariusz jako osoba zaufania publicznego

a) **Uwagi ogólne.** Stosownie do treści art. 2 PrNot notariusz w zakresie swoich uprawnień działa jako osoba zaufania publicznego, korzystająca z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym. Kwalifikacja prawnoustrojowa notariusza jako osoby zaufania publicznego nie budzi zastrzeżeń, natomiast problematyczne jest określenie desygnatów tego pojęcia. Zastosowana przez ustawodawcę terminologia rodzi pewne wątpliwości, czy osobą zaufania publicznego jest przedstawiciel zawodu zaufania publicznego, czy jest to pojęcie odrębne, choć zbliżone?

b) **Zawód zaufania publicznego.** Pojęcie zawodu zaufania publicznego zostało wprowadzone do polskiego porządku prawnego w art. 17 Konstytucji RP, który wiąże wykonywanie zawodu zaufania publicznego z istnieniem samorządu zawodowego. Na marginesie warto nadmienić, że pojęcie zawodu zaufania publicznego nie jest znane w innych krajach europejskich¹⁵. Samorządy zawodowe reprezentują osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawują pieczęć nad należytych wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony.

Przykład

Można wskazać następujące przykłady samorządów zawodowych:

- 1) notariusze tworzą samorząd notarialny, który obejmuje izby notarialne i Krajową Radę Notarialną (art. 26 PrNot);
- 2) adwokatura zorganizowana jest na zasadach samorządu zawodowego (art. 1 ust. 2 PrAdw);
- 3) członkowie izb lekarskich stanowią samorząd zawodowy lekarzy i lekarzy dentyków (art. 2 ust. 1 IzbyLekU).

Z powodu braku definicji legalnej zawodu zaufania publicznego w literaturze przyjmuje się, że jest to zawód wykonywany przez osoby, którym powierza się zadania o szczególnym charakterze lub szczególnej doniosłości z punktu widzenia zadań publicznych, troski o realizację interesu publicznego lub gwarancji wolności i praw człowieka i obywatela¹⁶.

¹³ A. Oleszko, Prawo o notariacie, t. 1, 2016, s. 66 i powołane tam dalsze piśmiennictwo.

¹⁴ M.Z. Król, Notariusz, czyli hybryda.

¹⁵ P. Antkowiak, Polskie i europejskie standardy, s. 135.

¹⁶ Projekt ustawy o sprawowaniu przez samorządy zawodowe pieczy nad należytych wykonywaniem zawodów zaufania publicznego oraz o nadzorze nad działalnością samorządów zawodowych – podaje za J. Jacyszyn, Pieczęć i nadzór, s. 139–142.

Z praktyki orzeczniczej

Trybunał Konstytucyjny definiuje zawód zaufania publicznego jako zawód polegający na obsłudze osobistych potrzeb ludzkich, wiążący się z przyjmowaniem informacji dotyczących życia osobistego i zorganizowany w sposób uzasadniający przekonanie społeczne o właściwym dla interesów jednostki wykorzystywaniu tych informacji przez świadczących usługi. Wykonywanie zawodu zaufania publicznego określane jest dodatkowo normami etyki zawodowej, szczególnie treścią ślubowania, tradycją korporacji zawodowej czy szczególnym charakterem wykształcenia wyższego i uzyskanej specjalizacji (aplikacja) (uzasadnienie wyr. TK z 7.5.2002 r.¹⁷).

- 6 c) **Zaufanie publiczne.** Istotą wykonywania zawodu zaufania publicznego jest realne zaufanie zarówno jednostki, jak i państwa do osoby wykonującej ten zawód.

Z praktyki orzeczniczej

Trafnie ujął to TK, zdaniem którego przymiot zawodu „zaufania publicznego”, jaki charakteryzuje zawody poddane unormowaniom art. 17 ust. 1 Konstytucji RP, polega nie tylko na objęciu zakresem ich wykonywania pieczy nad prowadzeniem spraw lub ochroną wartości (dóbr) o zasadniczym i (najczęściej) osobistym znaczeniu dla osób korzystających z usług w sferze zawodów zaufania publicznego. Nie wyczerpuje się też w podejmowaniu ważnych – w wymiarze publicznym – czynności zawodowych, wymagających profesjonalnego przygotowania, doświadczenia, dyskrecji oraz taktu i kultury osobistej. „Zawody zaufania publicznego” wykonywane są – zgodnie z ich konstytucyjnym określeniem – w sposób założony i społecznie aprobowany, o ile ich wykonywaniu towarzyszy realne „zaufanie publiczne”. Na zaufanie to składa się szereg czynników, wśród których na pierwszy plan wysuwają się: przekonanie o zachowaniu przez wykonującego ten zawód dobrej woli, właściwych motywacji, należytej staranności zawodowej oraz wiara w przestrzeganie wartości istotnych dla profilu danego zawodu. W odniesieniu do wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego do istotnych wartości należy pełne i integralne respektowanie prawa, w tym zwłaszcza – przestrzeganie wartości konstytucyjnych (w ich hierarchii) oraz dyrektyw postępowania. Szczególne natężenie w występowaniu interesu publicznego i konieczność jego ochrony w wykonywaniu zawodów zaufania publicznego mogą również uzasadniać wyższe ograniczenia w dostępie do tych zawodów (w porównaniu z innymi zawodami), choć oczywiście – niesprzecznie z konstytucyjną zasadą równości (z uzasadnienia wyr. TK z 18.2.2004 r.¹⁸ oraz wyr. TK z 2.7.2007 r.¹⁹).

- 7 d) **Kwalifikacja notariusza jako osoby zaufania publicznego.** Kwalifikacja prawnoustrojowa notariusza jako osoby zaufania publicznego nie budzi zastrzeżeń, bowiem została dokonana przez ustawodawcę *expressis verbis* w art. 2 PrNot. Notariusz w zakresie swoich uprawnień działa jako osoba zaufania publicznego. Zakres uprawnień notariusza wyznacza art. 1 PrNot, zgodnie z którym notariusz jest powołany do dokonywania czynności notarialnych. Jak słusznie zauważono w literaturze, przepis art. 2, choć natury ustrojowej, nie jest wolny od wad legislacyjnych²⁰, a to przynajmniej z dwóch powodów.

Po pierwsze, pojęcie „osoba zaufania publicznego” jest wybitnie nieprecyzyjne²¹. W literaturze przyjmuje się, że pojęcie to odnosi się do osoby wykonującej zawód zaufania publicznego²². Nie wyjaśnia to jednak w pełni analizowanego problemu, bowiem status prawny notariusza jako osoby zaufania publicznego różni się od statusu innych osób wykonujących również zawody zaufania publicznego. Ponadto, w literaturze i orzecznictwie cechą zaufania publicznego przypisuje się także innym zawodom, a mimo to spośród tzw. regulowanych zawodów prawnych, tylko zawód notariusza został normatywnie określony mianem „zaufania publicznego”²³.

¹⁷ SK 20/00, OTK-A 2002, Nr 3, poz. 29; w wyr. TK powołuje się na P. Sarneckiego, Pojęcie zawodu zaufania publicznego, s. 155 i n.

¹⁸ P 21/02, OTK-A 2004, Nr 2, poz. 9.

¹⁹ K 41/05, OTK-A 2007, Nr 7, poz. 72.

²⁰ A. Oleszko, Prawo o notariacie, t. 1, 2016, s. 176–177.

²¹ P. Blajer, w: A. Rataj, A.J. Szereda (red.), Ustrój notariatu, 2019, art. 2.

²² J. Jacyszyn, Notariusz zawodem zaufania publicznego, s. 149–152.

²³ A. Oleszko, Akt notarialny, s. 21.

Cechami wyróżniającymi zawód notariusza na tle innych zawodów zaufania publicznego, oprócz jego podstawy ustrojowej, którą stanowi realizacja funkcji prewencyjnej w państwie, są również etyczne wymogi tego zawodu. Prawo wykonywania zawodu notariusza uzależnione jest od spełnienia określonych warunków dotyczących najwyższych kwalifikacji nie tylko zawodowych, ale także moralnych i etycznych. Do zawodu notariusza stosuje się szczególny stopień reguł godnego zachowania, także w życiu prywatnym²⁴. Zasady te zostały skodyfikowane w Kodeksie Etyki Zawodowej Notariusza, będącym uchwałą Krajowej Rady Notarialnej z 12.12.1997 r.

Przykład

Można wskazać na następujące przykłady wymogów etycznych zawodu notariusza:

1. Notariuszem może być powołany ten, kto jest nieskazitelny charakteru i daje rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu notariusza (art. 11 pkt 2 PrNot).
2. Notariusz nie może podejmować zatrudnienia bez uzyskania uprzedniej zgody rady właściwej izby notarialnej, z wyjątkiem zatrudnienia w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego, dydaktycznego lub naukowego, chyba że wykonywanie tego zatrudnienia przeszkadza w pełnieniu jego obowiązków (art. 19 § 1 PrNot).
3. Notariuszowi nie wolno także podejmować zajęć, które by przeszkadzało w pełnieniu obowiązków albo mogło uchybiać powadze wykonywanego zawodu. Nie wolno mu w szczególności zajmować się handlem, przemysłem, pośrednictwem i doradztwem w interesach (art. 19 § 2 PrNot).

Uznaje się, że podmioty, na które państwo ceduje określone zadania publiczne i które obdarza większym zaufaniem, są podwójnie zobowiązane. Obowiązek właściwego etycznie zachowania nie jest już jedynie obowiązkiem rozumianym jako powinność każdego człowieka, a sankcje nie ograniczają się do sfery wewnętrznej człowieka, ani nawet do sankcji opinii publicznej, ale stają się obowiązkiem natury państwowej²⁵.

Z praktyki orzeczniczej

Podobne stanowisko zajął SN, który stwierdził, że zawód notariusza jest zawodem zaufania publicznego i osoba wykonująca tę profesję zobowiązana jest respektować najwyższe standardy etyczne i być poza wszelkim podejrzeniem co do swojej bezstronności, co uprawnia do sankcjonowania wszelkich zachowań, stwarzających choćby ryzyko podważania tego zaufania (post. SN z 12.3.2013 r.²⁶).

Drugim powodem, dla którego podnosi się wadę legislacyjną art. 2 PrNot, jest wskazanie, że notariusz działa jako osoba zaufania publicznego w zakresie swoich uprawnień. Określenie „w zakresie swoich uprawnień” wprowadza dodatkowo nieporozumienie. Dokonywanie czynności notarialnych to przede wszystkim ustawowy obowiązek notariusza, a nie jedynie uprawnienie (§ 19 KEZN). Z drugiej strony, notariusz oprócz „uprawnień, o których mowa w art. 1° PrNot, wykonuje także zadania zawodowe, które takimi uprawnieniami nie są²⁷.

Przykład

W ramach przykładów zadań zawodowych notariusza, których nie nazywa się uprawnieniami, można wskazać, że notariusz:

- 1) pełni funkcję płatnika danin publicznoprawnych;
- 2) wykonuje obowiązki instytucji obowiązanej wynikające z przepisów Terroryzmu;
- 3) przesyła wypisy i odpisy aktów notarialnych odpowiednim instytucjom;
- 4) zabezpiecza i przechowuje oryginały dokumentów notarialnych.

²⁴ A. Oleszko, Ustrój polskiego, 1999, s. 210.

²⁵ W. Boć, Status, 2010, s. 135–136 i literatura tam powołana.

²⁶ SDI 3/13, Legalis.

²⁷ A. Oleszko, Prawo o notariacie, t. 1, 2016, s. 176–177.

Wydaje się, że status prawny notariusza w trakcie wykonywania wskazanych zadań zawodowych jest już niejasny. W doktrynie wskazano, że wykładnia literalna art. 2 PrNot jest niewystarczająca, a status notariusza jako osoby zaufania publicznego wynika nie z jego uprawnień, ale przysługuje mu z mocy samej ustawy²⁸.

Wskazówka praktyczna

Konsekwencją aktualnego brzmienia art. 2 PrNot jest to, że notariusz korzysta ze statusu osoby zaufania publicznego jedynie w ramach wykonywania czynności notarialnych. W razie występowania przez notariusza w innym charakterze, np. świadka w postępowaniu sądowym czy administracyjnym, notariusz nie korzysta z ustrojowego przywileju uznania go za osobę zaufania publicznego²⁹.

Pomimo iż samo pojęcie „osoby zaufania publicznego” nie otrzymało legalnej definicji, wskazuje się na liczne konsekwencje takiego uregulowania³⁰.

Przykład

O statusie osoby zaufania publicznego świadczą m.in.:

- 1) ustawowe określenie praw i obowiązków notariusza;
- 2) sprawowanie funkcji prewencyjnej;
- 3) przymus notarialny;
- 4) obowiązek bezstronności;
- 5) tajemnica zawodowa;
- 6) godne wykonywanie zawodu;
- 7) zorganizowanie w ramach samorządu zawodowego;
- 8) określenie trybu i zakresu zaskarżenia odmowy dokonania czynności notarialnej;
- 9) wyznaczenie formy i zakresu nadzoru nad działalnością notariusza;
- 10) ukształtowanie odpowiedzialności cywilnoprawnej notariusza;
- 11) regulowanie wynagrodzenia notariusza;
- 12) obowiązki publicznoprawne notariusza jako płatnika danin publicznych;
- 13) objęcie notariusza ochroną prawną przysługującą funkcjonariuszom publicznym.

W literaturze wskazano, że nieprecyzyjne określenie notariusza „osobą zaufania publicznego” jest zabiegiem świadomym i odzwierciedla zamiar ustawodawcy zawieszenia statusu notariusza pomiędzy prywatnymi pracownikami a pracownikami państwowymi³¹. Z drugiej strony, podnosi się, że określenie notariusza mianem osoby zaufania publicznego wiąże się z podkreśleniem jego szczególnej misji społecznej jako gwaranta wiarygodności i prawidłowości dokonywanych czynności notarialnych³². Należy jednak ocenić ten zabieg jako nieudany, bowiem nie wyjaśnia on, a raczej komplikuje ustawowe określenie charakteru ustrojowo-prawnego statusu notariusza.

4. Notariusz jako funkcjonariusz publiczny

- 8 a) **Uwagi ogólne.** Ustawodawca odmiennie uregulował status prawny notariusza w PrNot i KK. Kodeks karny włącza notariusza *expressis verbis* do kręgu funkcjonariuszy publicznych (art. 115 § 13 pkt 3 KK), podczas gdy PrNot stanowi, że notariusz w zakresie swoich uprawnień korzysta z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym (art. 2 § 1). Powstaje więc pytanie, czy przepis PrNot ogranicza zakres ochrony notariusza jako funkcjonariusza publicznego do dokonywania czynności notarialnych, czy odnosi się do jego całej działalności zawodowej?

²⁸ Tamże.

²⁹ M. Modrzejewski, *Pozycja ustrojowoprawna notariusza*, s. 25.

³⁰ J. Bodio, *Status prawny notariusza*, s. 10–11.

³¹ A. Oleszko, *Ustrój polskiego*, 1999, s. 211 i n.

³² B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, *Uwagi o zasadach*, s. 19.

b) **Kwalifikacja notariusza jako funkcjonariusza publicznego w rozumieniu KK.** Legalna definicja funkcjonariusza publicznego zawarta w art. 115 § 13 pkt 3 KK została sformułowana poprzez kazuistyczne wyliczenie konkretnych urzędów, funkcji lub zawodów (np. sędziego, notariusza, komornika). Wyliczenie to ma charakter enumeratywny i nie może być poszerzone w drodze zabiegów interpretacyjnych. Tym bardziej, że byłaby to wykładnia rozszerzająca na niekorzyść sprawcy, która w świetle wynikającej z art. 42 ust. 1 Konstytucji RP i art. 1 § 1 KK zasady *nullum crimen sine lege stricta* jest niedopuszczalna³³. Definicja dotyczy więc osób, które aktualnie sprawują daną funkcję lub wykonują określony zawód.

Przyjmując, że funkcjonariuszem publicznym są jedynie podmioty wymienione w art. 115 § 13 pkt 3 KK, pojawia się pytanie o kwalifikację zastępcy notarialnego lub aplikanta notarialnego (niewymienionych przez ustawodawcę w art. 115 § 13 pkt 3 KK) do grona funkcjonariuszy publicznych. Osoby te w wypadkach określonych w ustawie mogą również dokonywać czynności notarialnych (art. 1 § 2 PrNot). Podobne pytanie dotyczy emerytowanych notariuszy w okresie zastępczego dokonywania przez nich czynności notarialnych. *Ratio legis* przemawia za zapewnieniem także tym podmiotom niekwestionowanych prawnie warunków potrzebnych do zapewnienia bezpieczeństwa obrotu prawnego i ochrony w trakcie wykonywania czynności notarialnych³⁴. Jednakże odwołanie się do analizy językowej przepisu art. 115 § 13 pkt 3 KK wskazuje na odpowiedź negatywną.

Warto odnotować, że KK69 uznawał za funkcjonariusza publicznego między innymi „osobę korzystającą z mocy przepisu szczególnego z ochrony prawnej, przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych” (art. 120 § 11 KK69), natomiast KK tę kategorię osób wyłączył spośród katalogu funkcjonariuszy publicznych.

Z praktyki orzeczniczej

Jak trafnie wskazuje SN: „wykładnia kryteriów decydujących o uznaniu danej osoby za funkcjonariusza publicznego powinna być podporządkowana rygorom ścisłej wykładni” (zob. post. SN z 8.12.2004 r.³⁵). Reguła ścisłej wykładni oznacza, że: 1) dane ustawowe wyraźnie definiujące status funkcjonariusza publicznego należy interpretować zawężająco; 2) osoba niespełniająca warunków ustawowych – poddanych wskazanej wcześniej ścisłej interpretacji – nie jest funkcjonariuszem publicznym, nawet jeżeli odrębne przepisy zapewniają jej ochronę prawną przewidzianą dla tego statusu (por. wyr. SN z 27.11.2000 r.³⁶).

Sąd Najwyższy nie wypowiedział się dotychczas w przedmiocie kwalifikacji zastępcy notarialnego lub aplikanta notarialnego (ani asesora notarialnego – w poprzednim stanie prawnym). Pojawił się natomiast pogląd SN wyrażony w uchw. z 30.4.2003 r.³⁷ dotyczący kwalifikacji asesora komorniczego, zgodnie z którym „asesor komorniczy nie jest funkcjonariuszem publicznym w rozumieniu art. 115 § 13 pkt 3 KK, jednakże przysługujące mu obowiązki zastępcy komornika na podstawie art. 26 ustawy z 29.8.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (...), bądź prowadzi czynności egzekucyjne zlecone mu przez komornika w trybie art. 33 tej ustawy”. W uzasadnieniu orzeczenia wskazano wyraźnie, że asesor korzysta zatem z prawnokarnej ochrony przysługującej funkcjonariuszowi publicznemu, a z drugiej strony istnieje możliwość pociągnięcia go do odpowiedzialności karnej za przestępstwa, których podmiotem może być wyłącznie funkcjonariusz publiczny.

Wskazówka praktyczna

Wymóg ścisłej interpretacji art. 115 § 13 pkt 3 KK nie pozwala na poszerzenie zakresu znaczeniowego pojęcia notariusza o zastępcę notarialnego lub aplikanta notarialnego. Oceny tej nie zmienia powierzenie im przez ustawodawcę dokonywania czynności notarialnych. Uprawnienie do dokonywania czynności notarialnych nie czyni bowiem z zastępcy notarialnego notariusza. Ze względów

³³ P. Daniluk, w: R.A. Stefański (red.), Kodeks karny, 2020, art. 115; zob. post. SN z 8.12.2004 r., IV KK 126/04, OSNKW 2005, Nr 1, poz. 9.

³⁴ R. Sztuk, Notariusz jako funkcjonariusz publiczny, s. 48.

³⁵ IV KK 126/04, OSNKW 2005, Nr 1, poz. 9.

³⁶ WKN 27/00, OSNKW 2001, Nr 3–4, poz. 21.

³⁷ I KZP 12/03, OSNKW 2003, Nr 5–6, poz. 42.

celowościowych w doktrynie zgłaszane są postulaty *de lege ferenda* o uzupełnienie katalogu o osoby pełniące funkcje w zastępstwie osób wymienionych w art. 115 § 13 pkt 3 KK³⁸. Warto mieć jednak na uwadze konsekwencje kwalifikacji danej osoby jako funkcjonariusza publicznego w zakresie jego odpowiedzialności prawnokarnej w zestawieniu z odpowiedzialnością ponoszoną przez notariusza za czynności dokonywane przez inne osoby w jego zastępstwie. W tym miejscu przypomnieć należy, że zastępca notariusza nie ponosi samodzielnej odpowiedzialności wobec poszkodowanego, natomiast odpowiada sam notariusz i z tego powodu osoby zastępujące notariusza nie powinny być traktowane jako funkcjonariusze publiczni³⁹.

Osoby działające w zastępstwie notariusza KK definiuje jako „osoby pełniące funkcję publiczną”. Zgodnie z art. 115 § 19 KK osobą pełniącą funkcję publiczną obok funkcjonariusza publicznego jest też inna osoba, której uprawnienia i obowiązki w zakresie działalności publicznej są określone lub uznane przez ustawę, w tym przypadku PrNot.

W literaturze pojawił się spór dotyczący relacji przepisów KK i PrNot. Według pierwszego stanowiska, art. 2 § 1 PrNot stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 115 § 13 pkt 3 KK⁴⁰. Drugie stanowisko zakłada, że prawo karne nie modyfikuje pojęć określonych w PrNot, lecz tworzy własne, dlatego definicja funkcjonariusza publicznego zawarta w art. 115 § 13 pkt 3 KK funkcjonuje na gruncie prawa karnego i ma charakter autonomiczny. Definicja ta znajduje zastosowanie do notariusza, zarówno w zakresie jego prawnokarnej ochrony, jak i jego odpowiedzialności. Przepisy obu ustaw nie pozostają w żadnej relacji, ponieważ zupełnie inny jest ich zakres normowania⁴¹. W konsekwencji w literaturze podnoszone są głosy, że notariusz jest funkcjonariuszem publicznym, ale jedynie na gruncie prawa karnego i nie można rozciągać tego pojęcia na PrNot⁴².

Włączenie notariusza do kręgu funkcjonariuszy publicznych przez KK nie przesądza o kwalifikacji ogólnoustrojowej notariusza jako takiego, ale z drugiej strony, z uwagi na pełnione przez notariusza funkcje publiczne, brak jest akceptacji dla tezy, że notariusz jest funkcjonariuszem publicznym tylko w zakresie odpowiedzialności karnej⁴³.

- 10 c) **Kwalifikacja notariusza jako funkcjonariusza publicznego w rozumieniu PrNot.** Uznanie notariusza za funkcjonariusza publicznego na gruncie prawa karnego nie implikuje identycznej kwalifikacji z punktu widzenia ustrojowego. Prawo o notariacie posługuje się niedookreślonym zwrotem „osoba zaufania publicznego korzystająca z ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych”. Osoba korzystająca z ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych w istocie rzeczą funkcjonariuszem publicznym nie jest, a jedynie zrównana jest z nim w zakresie odpowiedzialności i ochrony prawnej. Na gruncie PrNot ochrona ta przysługuje notariuszom jedynie przy wykonywaniu czynności notarialnych. Ponadto, w literaturze podnosi się, że przyjęcie, że notariusz jest funkcjonariuszem publicznym, sprzeciwia się pozycji zawodowej notariusza jako przedstawiciela wolnego zawodu⁴⁴.

Podejmując próbę rozstrzygnięcia zagadnienia, warto zauważyć, że wiele czynników wyznaczających normatywny kształt zawodu notariusza, wyróżniających go spośród tzw. wolnych zawodów prawniczych, nawiązuje do elementów bardziej zbliżonych do funkcji publicznych notariusza niż przedsiębiorcy⁴⁵.

³⁸ P. Nowak, O zakresie normatywnym podmiotu, s. 116–118; P. Daniluk, w: R.A. Stefański (red.), Kodeks karny, 2020, art. 115.

³⁹ Podobne stanowisko względem asesora – także z innych względów – zajął J. Giezek, Odpowiedzialność karna notariusza, s. 13–14.

⁴⁰ Z. Kwiatkowski, Notariusz jako funkcjonariusz publiczny, s. 21; A. Redelbach, Konieczność i kierunki zmian, s. 19.

⁴¹ M. Kulik, Odpowiedzialność karna, s. 210–211.

⁴² J. Bodio, Status prawny notariusza, s. 18–19.

⁴³ T. Ereciński, Kilka uwag o pozycji ustrojowej notariusza, s. 44.

⁴⁴ R. Szytko, Funkcja, s. 66.

⁴⁵ A. Oleszko, Prawo o notariacie, t. 1, 2016, s. 182.

Przykład

O publicznym charakterze zawodu notariusza świadczy m.in. to, że:

- 1) Minister Sprawiedliwości może odmówić powołania na stanowisko notariusza danej osoby, jeżeli dotychczasowe postępowanie kandydata budzi wątpliwości co do jego rzetelności, uczciwości lub przestrzegania wartości demokratycznego państwa prawnego (art. 10 § 3 PrNot);
- 2) notariusz jest powoływany i odwoływany przez Ministra Sprawiedliwości, który też wyznacza siedzibę jego kancelarii (art. 10 i 16 PrNot);
- 3) notariusz ma obowiązek urzędowania w swojej kancelarii według ustawowo określonych reguł (art. 14, 20, 21 i 22 PrNot);
- 4) notariusz ma prawo używania pieczęci z wizerunkiem orła (art. 8 PrNot);
- 5) notariusz podlega zaprzysiężeniu – składa wobec Ministra Sprawiedliwości ślubowanie według określonej ustawą roty (art. 15 i 17 PrNot);
- 6) notariusz, tak jak inni funkcjonariusze publiczni, podlega z mocy prawa wyłączeniu w tych sytuacjach, które mogłyby nasuwać wątpliwości co do jego bezstronności w wykonywaniu funkcji urzędowych (art. 84 PrNot);
- 7) notariusz nie może podejmować zatrudnienia bez uzyskania uprzedniej zgody rady właściwej izby notarialnej, z wyjątkiem zatrudnienia w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego, dydaktycznego lub naukowego, chyba że wykonywanie tego zatrudnienia przeszkadza w pełnieniu jego obowiązków, i nie wolno mu podejmować zajęcia, które by przeszkadzało w pełnieniu obowiązków albo mogło uchybiać powadze wykonywanego zawodu, w szczególności nie wolno mu zajmować się handlem, przemysłem, pośrednictwem i doradztwem w interesach (art. 19 PrNot).

Z praktyki orzeczniczej

W KK (art. 115 § 13 pkt 3) notariusz jako podmiot został uznany za funkcjonariusza publicznego tak samo jak poseł, sędzia, ławnik, prokurator, merytoryczny pracownik administracji publicznej itp., a więc nie tylko przez określenie charakterystyki wykonywanych funkcji, jak ma to miejsce w przypadku niektórych osób. Notariusz przy wszystkich swoich czynnościach jest uważany za funkcjonariusza, a więc osobę sprawującą określone władztwo publiczne, czyli przyznano mu określony zakres imperium państwa. Jest on powoływany dla pełnienia funkcji związanych z zabezpieczeniem pewności obrotu prawnego (określa się to jako sprawowanie „prewencyjnego wymiaru sprawiedliwości”) (zdanie odrębne Sędziego TK B. *Zdziennickiego* do uzasadnienia wyr. TK z 10.12.2003 r.⁴⁶).

Nie ulega wątpliwości, że działalność notariusza powiązana jest z realizacją funkcji publicznych. Uprawnienia notariusza do sporządzania dokumentów o specjalnej mocy dowodowej i wykonawczej poddane są odpowiednim wymaganiom, które mają na celu zapewnienie ich prawidłowego wykonania, zarówno w interesie uczestników czynności notarialnej, jak i państwa. Funkcja publiczna notariusza przejawia się w realizacji zasad postępowania notarialnego, takich jak: bezstronność, legalizm, jurysdykcja prewencyjna czy przymus notarialny. Trybunał Konstytucyjny zaliczył notariuszy do organów władzy publicznej, i wskazał na „normatywny przymiot instytucji zaufania publicznego”, z którym wiąże się wystawienie dokumentu urzędowego i realizacja zadań publicznych państwa⁴⁷.

Mając na uwadze zakres ciężących na notariuszu obowiązków i przysługujących mu uprawnień⁴⁸, można dostrzec, że atrybuty notariusza jako funkcjonariusza publicznego wynikają z jego funkcji w zapewnieniu bezpieczeństwa obrotu prawnego jako organu jurysdykcji prewencyjnej i charakteru urzędowego wystawianych przez notariusza dokumentów. Jednocześnie, co podkreślano już wcześniej w literaturze, uznanie działalności zawodowej notariusza w zakresie dokonywanych czynności notarialnych oraz innych czynności urzędowych za realizację funkcji publicznej nie stoi w sprzeczności z pobieraniem przez notariusza wynagrodzenia za dokonanie czynności notarialnych oraz ponoszeniem osobistej odpowiedzialności za do-

⁴⁶ K 49/01, OTK-A 2003, Nr 9, poz. 101.

⁴⁷ Uzasadnienie post. SN z 20.12.2016 r., V KK 316/16, OSNKW 2017, Nr 4, poz. 23; zob. wyr. TK z 15.3.2011 r., P 7/09, Dz.U. z 2011 r. Nr 72, poz. 388.

⁴⁸ Por. uzasadnienie wyr. SN z 27.11.2000 r., WKN 27/00, OSNKW 2001, Nr 3–4, poz. 21.

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl